

**DİN GÖREVLİLERİNİN, “DİN GÖREVLİSİ”,
“DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI” VE “MÜFTÜ”
KAVRAMLARINA YÖNELİK GÖRÜŞLERİNİN METAFOR
ANALİZİ YOLUYLA İNCELENMESİ (ŞANLIURFA ÖRNEĞİ)**

Mücahit ARPACI (*)

Öz

Bu çalışmanın amacı, Şanlıurfa örneğinde din görevlilerinin “Din Görevlisi”, “Diyamet İşleri Başkanlığı” ve “Müftü” kavramlarına ilişkin sahip oldukları metaforları tespit etmektir. Araştırmanın çalışma grubunu, Şanlıurfa İl Müftülüğünde görevlerine devam eden din görevlileri oluşturmaktadır. Katılımcılardan “Din görevlisi”, “Diyamet İşleri Başkanlığı” ve “Müftü” kavramlarına yönelik ne tür metaforlara sahip oldukları ve bu metaforların nasıl/nedenini belirten açıklamaların istendiği açık uçlu soru formlarını doldurmaları istenmiştir. Veriler nitel (içerik ve betimsel analiz) veri çözümleme teknikleri kullanılarak analiz edilmiştir. Din görevlilerinin mesleklerine, kurumlarına ve idarecilerine karşı olumlu bir tutuma sahip oldukları tespit edilmiştir. Din görevlilerinin her üç kavram ile ilgili olarak ürettikleri metaforlar incelendiğinde bu üç kavramın dini konularda halkı aydınlatma, rehberlik etme ve bu görevleri hakkıyla ifa etme noktasında yoğunlaştığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Din Görevlisi, Metafor, Diyanet İşleri Başkanlığı, Müftü.

***The Metaphorical Investigation of Perceptions of Religious Commissaries on
“Religious Commissary”, “Directorate of Religious Affairs” and “Mufti”
(Şanlıurfa Example)***

Abstract

The aim of this study is to metaphorically investigate the perceptions of religious commissaries on “Religious Commissary”, “Directorate of Religious Affairs” and “Mufti” in Şanlıurfa. The sample of the study consists of religious commissaries in Şanlıurfa Mufti’s Office. The participants are asked to fill in open ended question forms and the reasons about metaphores related to “Religious Commissary”, “Directorate of Religious Affairs” and “Mufti” concepts. The data is analyzed via qualitative analysis. Religious commissaries are observed to have positive attitudes on their jobs, institutions and administrators. In a glance to the metaphores derived by the religious commissaries, the results seem to focus on illumination, guidance and performing a duty properly.

Keywords: Religious Commissary, Metaphore, Directorate of Religious Affairs, Mufti

*) Yrd. Doç. Dr., Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Eğitimi, (e-posta: mucahitarpaci@hotmail.com).

1. Giriş

İnsanlar, birbirlerine duygu ve düşüncelerini aktarmak üzere birçok yol ve yöntem kullanırlar. Bunların arasında, konuşma, yazma, resim çizme, beden hareketleriyle tarif etme, değişik sesler çıkarma gibi çok farklı araçlar vardır. Bu araçlardan birisi de metaforlardır. Metaforlar zihinde soyut, belirsiz olarak yer alan duygu ve düşünceleri somutlaştırmada, belirgin hale getirmede kullanılan iletişim araçlarından biridir. İngilizce bir kelime olan “metafor” (metaphor), Türkçe’de “benzetme, eğretileme”, eski Türkçe’de “mecaz”, Arapça’da “istiare” kelimeleriyle karşılanmaktadır (Aydın, 2006). Metaforlar ilk kez 1980 yılında Lakoff ve Johnson’ın ‘Metafors We Live By’ isimli çalışmalarında geliştirilmiştir. Lakoff ve Johnson (1980, 27) metaforu, bir tür şeyi (olgu, nesne, kavram gibi) başka bir tür şeye göre anlamak ve tecrübe etmek şekline tanımlamıştır. Metafor, Türk Dil Kurumu Sözlüğünde “bir kelimeyi veya kavramı kabul edilenin dışında başka anlamlara gelecek biçimde kullanma” olarak tanımlanmıştır (TDK, 2009). Metafor, kelimelerin gerçek anlamlarının dışında başka anlamlarda kullanılmasıdır. Metaforda benzetme vardır. Örneğin organizma metaforu, örgütü canlı bir varlığa benzeterek tıpkı canlılar gibi yaşaması için çevresiyle alış verişte bulunması gerektiğini belirlerken, makine metaforu ise, örgütlerin tıpkı birer makine gibi önceden saptanan amaçlar doğrultusunda etkili ve verimli bir yapı kurulması, eskiyen parçalarının değiştirilmesi ile sürekli çalışacağını varsaymaktadır (Balcı, 2005, 121). Metafor, bir şeyi veya bir fikri ona çok benzer niteliklere sahip başka bir şey ile genelde “gibi”, “benzer” sözcüklerini kullanmaksızın istenen tanımlamayı yapmak, anlatıma üslup güzelliği ve kolaylığı katmak için kullanılan sözcük ya da sözcük kümesidir. Başka bir deyişle metafor; bir kavramı, kelimeyi, terimi, olguyu daha güzel ve iyi anlatmak amacıyla, başka bir anlamda olan bir sözcükle ilgi kurularak benzetme yoluyla kullanılmasıdır (Aydın, 2006, 10). Metafor sadece benzetme değil, aynı zamanda temel bir düşünce mekanizmasıdır (Cerit, 2006, 672). Metafor ile anlatılmak istenilen kavram, onunla bir yönden benzerliği olan başka bir kavramla anlatılmaya çalışılmasıdır. Böylece bir metafor, parçalarının toplamından daha büyük bir anlam oluşturmakta ve bize yeni bir farkında olma sunmaktadır (Çelikten, 2005, 270).

Metafor, bilinenler yardımıyla bilinmeyeni anlatmak ve bir olgunun benzetmelerinden yola çıkarak olguyu bilini hale getirilmesini sağlamaktır (Balcı, 2003, 30). Metafor, insanların nesnelere, olayları, çevreyi ya da hayatı nasıl gördüklerini farklı benzetmeler kullanarak açıklamaya çalışmada kullandıkları bir araçtır (Cerit, 2008, 694). Böylece, metaforlar yardımıyla anlatılmak istenen varlık, olay veya durum, aralarında belli bir ilişki kurulan başka bir şeye benzetilerek anlatılır, belli özelliklere vurgu yapılır ve konu daha iyi anlaşılabilir olur (Şişman, 2002, 97).

Metafor üzerine, sosyal bilimlerin değişik disiplinlerinde 1980’lerden bu yana çok sayıda araştırma yapılmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2011, 207). Yaygın din eğitimi çalışmalarının başlıca konularından biriside din görevlileridir. Din görevlilerinin ifa ettikleri görevler hakkında neler hissettiklerini, Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesindeki rollerinin ne olduğu, Diyanet İşleri Başkanlığı ve müftü hakkında ne düşündüklerini ortaya çıkar-

mada kullanılan metaforik tanımlamalar, bize bazı ipuçları verebilir. Kullanılan dil ve üslubun düşünce aktarımı gibi son derece önemli bir işleve sahip olduğu düşünülürse, din hizmetlerinde ilk akla gelen din görevlisi, Diyanet İşleri Başkanlığı ve müftüler hakkında kullanılan metaforlar, bu kavramlara yönelik tutumları ve algılamaların saptanmasında önemli bir araç olarak kullanılabilir.

Bu çalışmanın amacı, Şanlıurfa örneğinde din görevlilerinin “Din Görevlisi”, “Diyanet İşleri Başkanlığı” ve “Müftü” kavramlarına ilişkin oluşturdukları metaforları tespit etmek ve kullanılan bu metaforları çeşitli kategoriler altında sınıflandırarak din görevlilerinin ilgili kavramları algılama biçimlerini ortaya koymaktır. Böylelikle hem din görevlilerinin kendilerine yönelik benlik saygılarının, hem de meslekleri ile ilgili kurumsal aidiyetlerinin ne düzeyde olduğu anlaşılmaya çalışılacaktır.

Çalışmada, “Şanlıurfa örneğinde din görevlilerinin “Din Görevlisi”, “Diyanet İşleri Başkanlığı” ve “Müftü” kavramlarına ilişkin kullandıkları metaforlar nelerdir?” sorusuna yanıt aranmıştır.

2. Yöntem

Araştırma Modeli

Din görevlilerinin “Din görevlisi”, “Diyanet İşleri Başkanlığı ve “Müftü” kavramlarına ilişkin sahip oldukları algılarını metaforlar yardımıyla belirlemeyi amaçlayan bu araştırma, tarama modelindedir. Genel tarama modelleri, çok sayıda elemandan oluşan bir evrende, evren hakkında genel bir yargıya varmak amacı ile evrenin tümü ya da ondan alınacak bir grup, örnek ya da örneklem üzerinde yapılan tarama düzenlemeleridir (Karasar, 2004, 79). Verilerin analizinde ise, içerik ve betimsel analiz teknikleri kullanılmıştır. Betimsel analizin amacı, ham verilerin okuyucunun anlayabileceği ve isterse kullanabileceği bir biçime sokulmasıdır. Betimsel çözümlemede elde edilen veriler daha önceden belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır. Bu çözümlemede, görüşülen ya da gözlenen bireylerin görüşlerini çarpıcı bir biçimde yansıtmak amacıyla doğrudan alıntılara yer verilir (Yıldırım ve Şimşek, 2011, 224).

Çalışma Grubu

Araştırma, Şanlıurfa İl Müftülüğüne bağlı olarak görevlerine devam eden 181 din görevlisi üzerinde Haziran 2013 tarihinde yapılmıştır. Katılımcılara ilişkin bilgiler Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1: *Katılımcıların Kişisel Bilgilerine Göre Dağılımı*

Değişkenler	f	%	
Öğrenim Durumu	İmam Hatip Lisesi	46	25,4
	Ön Lisans	113	62,4
	İlahiyat Fakültesi	14	7,7
	Diğer Lisans	6	3,3
	Lisansüstü	2	1,1
Kıdem	1-10 Yıl Arası	94	51,9
	11-20 Yıl Arası	15	8,3
	21-30 Yıl Arası	28	15,5
	31 Yıl ve Üzeri	44	24,3
Görev Yapılan Yerleşim Birimi	İl/ilçe merkezi	86	47,5
	Belde	4	2,2
	Köy	91	50,3
Meslekten Memnuniyet	Kesinlikle Katılmıyorum	1	,6
	Katılmıyorum	10	5,5
	Orta Derecede Katılıyorum	8	4,4
	Katılıyorum	46	25,4
	Kesinlikle Katılıyorum	116	64,1
Toplam	181	100	

Tablo 1 incelendiğinde araştırmaya katılan din görevlilerinin %62.4'ü önlisans, %25.4'ü İmam Hatip Lisesi, %7.7'si İlahiyat fakültesi, %3.3'ü diğer lisans ve %1.1'i lisansüstü seviyesinde eğitim durumuna sahiptir. Din görevlilerinin %50.3'ü köyde, %47.5'i il/ilçe merkezinde ve %2.2'si beldelerde görev yapmaktadır. Din görevlilerin %51.9'u 1-10 yıl arası, %24.3'ü 31 yıl ve üzeri, %15.5'i 21-30 yıl arası ve %8.3'ü 11-20 yıl arası kıdeme sahiptir. Din görevlilerinin %85'i yürüttüğü görevden memnun iken memnun olmayanların oranı %6.1'dir.

Verilerin Toplanması

Araştırmada veri toplama aracı hazırlanırken katılımcıların “Din Görevlisi”, “Diyabet İşleri Başkanlığı” ve “Müftü” kavramlarına ilişkin sahip oldukları algılarını tespit etmek amacıyla anket hazırlanmıştır. Anket sorularını hazırlamak için metaforların bir algı aracı olarak kullanıldığı ile ilgili literatür incelenmiştir (Aydoğdu, 2008; Balcı, 1999; Cerit, 2008; İnbar, 1996; Saban, 2008; Saban, 2009; Saban, 2011). Anketin birinci bölümü din görevlilerinin kişisel bilgilerini (öğrenim durumu, kıdem vb.) içermektedir. İkinci bölümünde ise katılımcıların “Din Görevlisi”, “Diyabet İşleri Başkanı” ve “Müftü” kavramlarına yönelik oluşturdukları metaforları tespit etmeyi amaçlamaktadır. Bunu tespit etmek

için üç soru yöneltilmiştir. Katılımcıların “Din Görevlisi”, “Diyamet İşleri Başkanı” ve “Müftü” kavramlarına ilişkin sahip oldukları algıları ortaya çıkarmak için “Din görevlisi gibidir. Çünkü.....”, “Diyamet İşleri Başkanlığıgibidir. Çünkü” ve “Müftü..... gibidir. Çünkü” ifadesinin yazılı olduğu form verilerek katılımcılardan bu cümleleri kendi algılarına göre tamamlamaları istenmiştir.

Verilerin Analizi

Katılımcılardan toplanan anket formları incelenerek üretilen metaforlar tek tek okunup çalışma için uygun olmayan 50 form araştırma dışı bırakılmıştır. Çalışma için kullanılacak anket formlarından elde edilen veriler analiz edilmek üzere bilgisayar ortamına aktarılmıştır.

Bu çerçevede 179 katılımcı 57 “Din görevlisi”; 166 katılımcı 59 “Diyamet İşleri Başkanlığı”; 164 katılımcı 59 “Müftü” metaforu üretmiştir. Yanıtlar, sorular çerçevesinde % ve frekansları alınarak değerlendirilmiştir.

3. Bulgular

Bu bölümde din görevlilerinin “Din görevlisi”, “Diyamet İşleri Başkanlığı” ve “Müftü” kavramlarına ilişkin oluşturdukları metaforlara ait bulgularının tabloları, araştırma sorularına göre alt başlıklar halinde analiz edilip yorumlanacaktır.

Din görevlilerinin “Din görevlisi” İle İlgili Sahip Oldukları Metaforlara İlişkin Bulgular

Bu bölümde katılımcıların “din görevlisi” kavramına ait oluşturdukları metaforlara ilişkin bulgular sunulmuştur.

Tablo 2: *Din görevlilerinin “Din görevlisi” Kavramına İlişkin Ürettikleri Metaforların Kategorilere Göre Frekans ve Yüzde Dağılımları*

Metafor Adı	f	%	Metafor Adı	f	%
Güneş	26	14,4	Uydu	1	,6
Işık	16	8,8	Rota	1	,6
Dolunay	11	6,1	Hizmetçi	1	,6
Önder	9	5,0	Eğitici	1	,6
Yıldız	7	3,9	Pırlanta	1	,6
Örnek	6	3,3	Tamamlayıcı	1	,6
Su	6	3,3	Soba	1	,6
Rehber	6	3,3	Kelebek	1	,6
Mum	5	2,8	Kitap	1	,6
Beyaz perde	5	2,8	Çınar	1	,6

Peygamber Varisi	5	2,8	Trafik Levhası	1	,6
Çoban	4	2,2	Dini Konularda Rehber	1	,6
Kandil	4	2,2	Bina Temeli	1	,6
Nur	3	1,7	Vitrin	1	,6
Gül	3	1,7	Bel Kemiği	1	,6
Anne	3	1,7	Toprak	1	,6
Misk-ü Amber	3	1,7	Pilot	1	,6
Öğretici	3	1,7	Sabır Taşı	1	,6
Ayna	3	1,7	Kalp	1	,6
Doktor	3	1,7	Meclis	1	,6
Baba	3	1,7	Şeffaf	1	,6
Lider	3	1,7	Köprü	1	,6
Din Hizmetkârı	2	1,1	Kaya	1	,6
Gece	2	1,1	Dert Küpü	1	,6
Güvenilir	2	1,1	Deniz	1	,6
Ahlaklı	2	1,1	Tahakküm altında	1	,6
Danışman	2	1,1	Cevapsız	2	1,1
İsar Sahibi	2	1,1	Toplam	181	100
Muhterem	2	1,1			
Çift kanatlı	1	,6			
Beyaz libas	1	,6			

Araştırmada elde edilen genel bulgulara göre, 179 din görevlisi tarafından “Din Görevlisi” kavramı ile ilgili olarak toplam 57 adet geçerli metafor üretilmiştir. Din Görevlisini tanımlamada kullanılan metaforlara ait frekanslar Tablo 2’de sunulmuştur. İlk 5 sırada yer alan metaforlar sırasıyla şunlardır: Güneş (26), Işık (16), Dolunay (11), Önder (9) ve Yıldız (7). Tablo 2’de görüldüğü gibi katılımcılar tarafından en çok tercih edilen metaforların dini konularda halkı aydınlatma, rehberlik etme ve dini önderlik ile ilgili metaforlardan oluşturulduğu görülmüştür. Diğer metaforlar da dikkate alındığında katılımcıların din görevlisi kavramı ile ilgili ürettiği metaforların, halkı din konusunda aydınlatma, dini rehberlik yapma, topluma dini önderlik yapma ve dini bilgi kaynağı olma hususlarında yoğunlaştığı görülmektedir. Din görevliliği ile ilgili olumsuz metaforların sayısı ise oldukça azdır. Bu durum katılımcıların din görevliliği mesleğini benimseyerek yürüttükleri ve ifa ettikleri görevlerinin öneminin farkında oldukları şeklinde yorumlanabilir.

Din görevliliğini, özellikle dini konularda bilgi ve kültürü ile halkı aydınlatma olarak belirten din görevlileri, düşüncelerini şu ifadelerle dile getirmişlerdir: “*Din görevlisi ay*

gibidir. Çünkü karanlığı kaldırmada çaba sarf etmektedir. Dini cehalet karanlığını kaldırmada kimsenin olmadığı zamanda bütün erkânıyla ceht eder”, “Din görevlisi manevi bir rehberdir. Çünkü insanların ebedî saadeti için gayret gösteren örnek insandır.”, “Din görevlisi ay gibidir, çünkü ay nasıl dünyayı aydınlatırsa din görevlileri de ay gibi kararar gönülleri İslam’ın nuru ile aydınlatır.”, “Din görevlisi ışık gibidir, çünkü bilgisiyle etrafındaki insanları manevi bilgisiyle yönlendirir.”, “Din görevlisi trafik levhaları gibidir, çünkü daima dini konularda doğru yolu gösterir.”, Din görevlisi güneş gibidir, çünkü yapmakta olduğu hizmet ile iman nurunu, Kuran ve sünnetin ışığında bilimle, ilimle insanlara duyurur(aydınlatır). Bence öyle olmalı.”, “Din görevlisi güneş gibidir, çünkü yaşadığı toplumun her ferdinden sorumlu olduğunu bilir. Onların karanlıkta kalmastan kendisini sorumlu tutar.”, “Din görevlisi önderdir, çünkü dini konularda cemaatine yön verir.”, “Din görevlisi rehberdir, çünkü toplumu dini konularda aydınlatır.”, “Din görevlisi öğreticidir, çünkü bulunduğu yerin insanlarını hem dini hem örfi ve hem ahlaki konularda bilgilendirir.”, “Din görevlisi öğretmendir, çünkü cemaatinin eğitimcisidir.”

Din görevliliğini, topluma önder/örnek olma, cemaati kuşatmak ve cemaatin hizmetinde olmak olduğunu belirten bazı din görevlileri, düşüncelerini şu şekilde dile getirmişlerdir: “Din görevlisi önderdir, çünkü cemaatin her konuda önünde yer alır.”, “Din görevlisi örnektir, çünkü halk (kendine bakmaz) her konuda imamı örnek alır.”, “Din görevlisi örnektir, çünkü insanlar ona özenir.”, “Din görevlisi önderdir, çünkü cemaatini istediği gibi yönlendirebilir.”, “Din görevlisi danışman gibidir, çünkü her konuda başvuru olan insandır”, “Din görevlisi kalp gibidir, çünkü kalp düzgün olursa bütün organlar düzgün olur.”, “Din görevlisi meclis gibidir, çünkü her çeşit insanı bünyesinde toplar.”, “Din görevlisi anne gibidir, çünkü bütün çocuklarını kucaklar. Dolayısıyla bütün insanlara faydalı olur.”, “Din görevlisi baba gibidir, çünkü herkese şefkat ve iyilik yapmakla görevlidir. İnsanlara faydalı ve hayırlı hizmetlerle örnek olmalıdır.”, “Din görevlisi hizmetçi gibidir, çünkü cemaatinin her konuda yardımına koşar.”, “Din görevlisi çoban gibidir, çünkü cemaatinden sorumludur.”, “Din görevlisi doktor gibidir, çünkü insanların manevi hastalığına en uygun çareyi arar, bulur ve tedavi eder.”

Din görevliliğini, belirli özellikleri bakımından tanımlayan din görevlileri düşüncelerini şu şekilde dile getirmişlerdir: “Din görevlisi muhteremdir, çünkü peygamberlerin varisleridir.”, “Din görevlisi misk-i amberdir, çünkü etrafındaki insanları dini bilgiler konularında istifade ettirir.”, “Din görevlisi bel kemiğidir, çünkü milletin imanını ayakta tutar.”, “Din görevlisi toprak gibidir, çünkü herkesin ayıbını örter.”, “Din görevlisi isar sahibidir, çünkü ümmetin derdiyle dertlenir.”, “Din görevlisi beyaz bir elbise gibidir, çünkü din görevlisinin hata yapmaması lazım çünkü yaptığı hata çabucak göze çarpar ve bütün imamlara mal olur.”, “Din görevlisi çınar gibidir, çünkü insanlara hem manevi havayı temizler hem de güvenle gölgesinde gölgelendirir.”, “Din görevlisi peygamber varisidir, çünkü dini temsil ediyor.”, “Din görevlisi su gibidir, çünkü onsuz dini hayat olmaz.”, “Din görevlisi pırlanta gibidir, çünkü kendinden değerlidir.”, “Din görevlisi güvenilir, çünkü yalan söylemez.”

Din görevlilerinin “Diyanet İşleri Başkanlığı” Kavramı İle İlgili Sahip Oldukları Metaforlara İlişkin Bulgular

Bu bölümde katılımcıların “Diyanet İşleri Başkanlığı” kavramına ait oluşturdukları metaforlara ilişkin bulgular sunulmuştur.

Tablo 3: *Din Görevlilerinin “Diyanet İşleri Başkanlığı” Kavramına İlişkin Ürettikleri Metaforların Frekans ve Yüzde Dağılımları*

Metafor Adı	F	%	Metafor Adı	F	%
Güneş	19	10,5	Devlet	2	1,1
Dini Kurum	16	8,8	Hükümet	1	,6
Işık	10	5,5	Ağaç	1	,6
Ay	8	4,4	Haberci	1	,6
Aile	7	3,9	Risalet Sorumlusu	1	,6
Gül Bahçesi	5	2,8	Meşale	1	,6
Dünya	4	2,2	Merkez	1	,6
Önder	4	2,2	Karargah	1	,6
Baba	4	2,2	İslam dini misali	1	,6
Lider	4	2,2	Gemi	1	,6
Kalp	4	2,2	Darussuffe	1	,6
Fetva Makamı	4	2,2	Matbaa	1	,6
Şeyhul İslam	4	2,2	Çimento	1	,6
Halife	4	2,2	Toplumun Çimentosu	1	,6
Evrensellik	3	1,7	Hilal	1	,6
Meyvalı ağaç	3	1,7	Peygamber Varisi	1	,6
Kurum	3	1,7	Motor	1	,6
Kaynak	3	1,7	Cesetteki Ruh	1	,6
Su	3	1,7	Deniz Feneri	1	,6
Dini Rehber	3	1,7	Menba	1	,6
Lamba	2	1,1	Atmosfer	1	,6
Şemsiye	2	1,1	Ana	1	,6
Nur	2	1,1	Fabrika	1	,6
Hava	2	1,1	Binanın demiri	1	,6
Abi	2	1,1	Kimyasal Silah	1	,6
Köprü	2	1,1	Dert Küptü	1	,6
Örnek	2	1,1	Samanyolu	1	,6
Hz. Nuh’un Gemisi	2	1,1	Yemek	1	,6
Pınar	2	1,1	Cevapsız	15	8,3
Hidayet Yolu	2	1,1	Toplam	181	100
Yıldız	2	1,1			

Araştırmada elde edilen genel bulgulara göre, 166 din görevlisi tarafından “Diyanet İşleri Başkanlığı” kavramı ile ilgili olarak toplam 59 adet geçerli metafor üretilmiştir.

Diyanet İşleri Başkanlığını tanımlamada kullanılan metaforlar ait frekanslar Tablo 3'te sunulmuştur. İlk 5 sırada yer alan metaforlar sırasıyla şunlardır: Güneş (19), Dini Kurum (16), Işık (10), Ay (8), Aile (7). Tablo 3'te görüldüğü gibi katılımcılar tarafından en çok tercih edilen metaforların dini konularda halkı aydınlatma, rehberlik etme, dini konularda karar/danışma mercii ve din görevlileri için aile olma ile ilgili metaforlardan oluşturulduğu görülmüştür. Ayrıca Diyanet İşleri Başkanlığı ile ilgili olumsuz metaforların sayısı oldukça azdır. Bu durum katılımcıların kendilerini Diyanet İşleri Başkanlığının bir parçası olarak görme, kurumsal aidiyet ve kurumlarını din konusunda Türkiye'de ve dünyada referans olarak kabul ettiklerini göstermektedir.

Diyanet İşleri Başkanlığını, dini konularda referans merkezi olması, halkı dini konularda aydınlatma, rehberlik yapması ve bir kurum olarak din ile ilgili işleri yürütmesi itibariyle dini bir kurum olduğunu belirten din görevlileri düşüncelerini şu şekilde dile getirmiştir: *"Diyanet İşleri Başkanlığı güneş gibidir, çünkü Türkiye ve dünya üzerindeki ihtiyacı olan herkese dini bilgi ve din görevlisiyle din hizmeti vermeye çalışıyor."*, *"Diyanet İşleri Başkanlığı dini kurumdur, çünkü din işleri ile ilgili faaliyetleri yürütür."*, *"Diyanet İşleri Başkanlığı güneş gibidir, çünkü herkese faydalıdır. Çalışmalarını takdir ediyorum."*, *"Diyanet İşleri Başkanlığı deniz feneri gibidir, çünkü insanlara dini konularda yön gösterir."*, *"Diyanet İşleri Başkanlığı güneş gibidir, yürüttüğü hizmetleri ile imanın nurunu insanlara duyurur."*, *"Diyanet İşleri Başkanlığı ülkenin dini lideridir, çünkü bir ülkede Diyanet İşleri Başkanlığı o ülkenin dini hayat bütünlüğünü sağlar."*, *"Diyanet İşleri Başkanlığı lamba gibidir, çünkü ülkedeki Müslümanları aydınlatır."*, *"Diyanet İşleri Başkanlığı dini bir kurumdur, çünkü dinle alakalı işleri bu kurum yürütür."*, *"Diyanet İşleri Başkanlığı ay gibidir, çünkü özellikle son yıllarda ister yurt içinde ister yurtdışında yaptığı din hizmetleri ile gerçekten herkes tarafından takdirle karşılanmaktadır."*, *"Diyanet İşleri Başkanlığı Şeyhülislam gibidir, çünkü dini liderdir."*, *"Diyanet İşleri Başkanlığı ışık gibidir, çünkü insanların doğru yola ulaşmasını sağlar."*, *"Diyanet İşleri Başkanlığı risalet sorulumusu gibidir, çünkü İslam dinini her kesime ulaştırır."*, *"Diyanet İşleri Başkanlığı darusuffe gibidir, çünkü insanların cehalet perdesini yırtıyor. İnsanlara iman ve Kuran nurunu aksettiriyor."*, *"Diyanet İşleri Başkanlığı ilmihal gibidir, çünkü dini sorunları çözer."*, *"Diyanet İşleri Başkanlığı resmi dini kurumdur, çünkü ciddiyetle inanç ve yaşayış konusunda toplumu en güzel şekilde aydınlatır."*, *"Diyanet İşleri Başkanlığı hidayet yolu gibidir, çünkü insanlara doğru yolu gösterir."*, *"Diyanet İşleri Başkanlığı Türkiye'de İslamiyetin temeli gibidir, çünkü son zamanlardaki din hizmetleri takdire şayandır."*

Diyanet İşleri Başkanlığını, dini konularda referans merkezi olan ve toplumu kuşatıcı bir kurum olduğunu belirten din görevlileri düşüncelerini şu şekilde dile getirmiştir: *"Diyanet İşleri Başkanlığı şemsiye gibidir, çünkü bütün dindarları kendi altında birleştirir"*, *"Diyanet İşleri Başkanlığı kaynak gibidir, çünkü İnsanları dine olan susuzluğunu giderir."*, *"Diyanet İşleri Başkanlığı memba gibidir, çünkü dinin emir ve yasaklarının toplumda makes bulmasını sağlar."*, *"Diyanet İşleri Başkanlığı yemek gibidir, çünkü ihtiyaç duyuldukça başvurulur."*, *"Diyanet İşleri Başkanlığı binanın demiri gibidir, çünkü*

dini hayatta olmazsa olmaz bir kurumdur.”, “Diyanet İşleri Başkanlığı hükümet gibidir, çünkü herkesin gözü onun üzerindedir.”, “Diyanet İşleri Başkanlığı su gibidir, çünkü insanları cehalet susuzluğundan kurtarır.”, “Diyanet İşleri Başkanlığı örnek bir kurumdur, çünkü halkı siyasi, itikadi ve kültürel olarak yönlendirecek veya yönlendirmesi gereken bir kurumdur.”, “Diyanet İşleri Başkanlığı çimento gibidir, çünkü yapı elamanlarını bir arada tuttuğu gibi Başkanlık ümmetin çimentosudur.”, “Diyanet İşleri Başkanlığı ceset-teki ruh gibidir, çünkü ruhsuz bir şeyin faydası olmaz.”, “Diyanet İşleri Başkanlığı toplumun önderi gibidir, çünkü en kutsal görevin temsilcisidir.”, “Diyanet İşleri Başkanlığı kalp gibidir, çünkü o bozulursa millet-memleket de bozulur.”, “Diyanet İşleri Başkanlığı halifelik makamıdır, çünkü İslamiyeti en üst düzeyde yaşatması gerekir.”, “Diyanet İşleri Başkanlığı pınar gibidir, çünkü bütün din görevlileri oradan ilham alarak pınarın temiz suyunu ümmete içirerek İslam değerlerini müminlere ulaştırır.”, “Diyanet İşleri Başkanlığı motor gibidir, çünkü milletin dini hareketliliğini sağlayan, milletin hareket torkunu sağlayan kurumdur.”, “Diyanet İşleri Başkanlığı dünya gibidir, çünkü bünyesinde her türlü dini hizmeti barındırır.”, “Diyanet İşleri Başkanlığı Hz. Nuh’un gemisi gibidir, çünkü ümmeti helakten kurtarır.”

Diyanet İşleri Başkanlığını, kurumsal bir aidiyet ve bağlılık şeklinde belirten din görevlileri düşüncelerini şu şekilde dile getirmiştir: “Diyanet İşleri Başkanlığı aile gibidir, çünkü bütün dünyaya manevi aile sevgisini yansıtır.”, “Diyanet İşleri Başkanlığı şemsiye gibidir, çünkü personelini korur.”, “Diyanet İşleri Başkanlığı baba gibidir, çünkü şefkat ve merhamet beklenir kendisinden.”, “Diyanet İşleri Başkanlığı aile gibidir, çünkü tüm personeline sanki bir aile ferdi gibi ehemmiyet gösterir.”, “Diyanet İşleri Başkanlığı gemi gibidir, çünkü personelinin hedefine yürümesine yardımcı olur.”, “Diyanet İşleri Başkanlığı atmosfer gibidir, çünkü personelini ruhen ve manen yaşamasını idame etmesine öncülük yapmaktadır.”, “Diyanet İşleri Başkanlığı aile reisi gibidir, çünkü aile reisi olmazsa ev düzeni karmakarışık olur.”, “Diyanet İşleri Başkanlığı abi gibidir, çünkü personeline hizmetlerinde yardımcı olur.”, “Diyanet İşleri Başkanlığı çiçek bahçesi gibidir, çünkü personeline güzel koku saçar.”

Diyanet İşleri Başkanlığına, sayıları az da olsa olumsuz anlam yükleyen din görevlileri ise düşüncelerini şu şekilde dile getirmiştir: “Diyanet İşleri Başkanlığı fabrika gibidir, çünkü o mumları yetiştirip kendi hallerine bırakır.”, “Diyanet İşleri Başkanlığı kimyasal silah gibidir, çünkü dokunduğu her yeri zarara uğratar.”, Diyanet İşleri Başkanlığı diğer kurumlar gibi sıradan bir kurumdur, çünkü samimiyet yoktur.”, “Diyanet İşleri Başkanlığı dert küpü gibidir, çünkü dertli elemanları çoktur.”, “Diyanet İşleri Başkanlığı kurum gibidir, çünkü din görevlisi ile ilişkisi sadece emir vermektir.”

Din görevlilerinin “Müftü” Kavramı İle İlgili Sahip Oldukları Metaforlara İlişkin Bulgular

Bu bölümde katılımcıların “müftü” kavramına ait oluşturdukları metaforlara ilişkin bulgular sunulmuştur.

Tablo 4: Din Görevlilerinin “Müftü” Kavramına İlişkin Ürettikleri Metaforların Frekans ve Yüzde Dağılımları

Metafor Adı	F	%	Metafor Adı	F	%
Baba	15	8,3	Manevi Komutan	1	,6
Güneş	13	7,2	İçimizden biri	1	,6
Çoban	9	5,0	Çınar	1	,6
Amir	8	4,4	Meyvalı ağaç	1	,6
Lider	8	4,4	Mum	1	,6
Yıldız	7	3,9	Gönül Eri	1	,6
Aile Reisi	6	3,3	Lamba	1	,6
Ay	6	3,3	Birlik Simgesi	1	,6
Alim	5	2,8	Esans (Koku)	1	,6
Arkadaş	5	2,8	Doğrucu	1	,6
Gül	5	2,8	Başbakan	1	,6
Rehber	4	2,2	Kütüphane	1	,6
Örnek model	4	2,2	Şehrin Kalesi	1	,6
Işık	4	2,2	Kamil insan	1	,6
Fetva veren	4	2,2	Sıcak bir ev	1	,6
Kardeş	3	1,7	DİB temsilcisi	1	,6
Arı	3	1,7	Kitap	1	,6
Ağaç	3	1,7	Ayna	1	,6
Yönetici	3	1,7	Dost	1	,6
Anne	2	1,1	Çiçek	1	,6
Lokomotif	2	1,1	Atom	1	,6
Önder	2	1,1	Peygamber vekili	1	,6
Kalp	2	1,1	Kadı	1	,6
Hızır	2	1,1	Komutan	1	,6
Köprü	2	1,1	İnsan	1	,6
Adil Reis	2	1,1	Gezegen	1	,6
Diyanet Kanadı	2	1,1	Göz	1	,6
Abi	2	1,1	Dağ	1	,6
Tamirci	1	,6	Cevapsız	17	9,4
Mihenk Taşı	1	,6	Toplam	181	100
Gemi Kaptanı	1	,6			

Araştırmada elde edilen genel bulgulara göre, 164 din görevlisi “Müftü” kavramı ile ilgili olarak toplam 59 adet geçerli metafor üretilmiştir. Müftü kavramını tanımlamada kullanılan metaforlar ait frekanslar Tablo 4’te sunulmuştur. İlk 5 sırada yer alan metaforlar sırasıyla şunlardır: Baba (15), Güneş (13), Çoban (9), Amir (8) ve Lider (8). Tablo 3’te görüldüğü gibi katılımcılar tarafından en çok tercih edilen metaforların idarecilikle ilgili metaforların ve personele rehberlik etme, yardımcı olma metaforlarından oluşturulduğu görülmüştür. Ayrıca müftü kavramı ile ilgili olumsuz metaforların sayısı oldukça azdır.

Bu durum katılımcıların müftüyü idareci olarak benimsediklerini göstermektedir. Mevcut müftünün personel tarafından sevilmesi ve takdir edilmesi bu sonuçlarda etkili olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Müftü kavramını, halkı din konusunda aydınlatan ve personele rehberlik yapması, onlara görevlerinde yardımcı olması itibarıyla değerlendiren din görevlileri düşüncelerini şu şekilde dile getirmiştir: “Müftü güneş gibidir, çünkü yürüttüğü hizmetleriyle imanın nurunu görev yaptığı mahaldeki insanlara duyurur.”, “Müftü ışık gibidir, çünkü dini konularda toplumu aydınlatır.”, “Müftü güneş gibidir, çünkü personelinin aydınlatır.”, “Müftü yıldız gibidir, çünkü İslam dinini prensiplerini halka ve personeline anlatarak onları aydınlatır.”, “Müftü rehberdir, çünkü personelinin rehberidir.”, “Müftü ay gibidir, çünkü imamların lideridir.”, “Müftü güneş gibidir, çünkü personele yardımcı olmak için enerjisi her zaman vardır.”, “Müftü yıldız gibidir, çünkü yıldızlardan fayda aldığımız gibi müftümüzden de istifade ediyoruz.”, “Müftü güneş gibidir, çünkü personelinin her zaman yolunu aydınlatır. Zor zamanların çıkış kaynağıdır.”, “Müftü güneş gibidir, çünkü tüm personelin yoluna ışık, nur saçar.”

Müftü kavramını, lider, kendilerine yakın bir aile üyesi olarak değerlendiren din görevlileri düşüncelerini şu şekilde dile getirmiştir: “Müftü arkadaş gibidir, çünkü bizimle ilgilenir.”, “Müftü abi gibidir, çünkü ihtiyaç duyulduğunda rahatlıkla başvurulur.”, “Müftü geminin kaptanı gibidir, din hizmetlerinin yürütülmesinde liderimizdir.”, “Müftü liderdir, çünkü emri altındakileri idare eder.”, “Müftü baba gibidir, çünkü imamların sorunlarını halledip insanlara hizmet konusundaki sıkıntılarını bir babanın oğullarına gösterdiği ilgiyi gösteriyor.”, “Müftü ilaç gibidir, çünkü imamların sorunlarına yetişir.”, “Müftü çiçek gibidir, çünkü herkese güler yüzlüdür.”, “Müftü gül gibidir, çünkü herkes onu seviyor.”, “Müftü iyi bir aile resi gibidir, çünkü aile reisi iyi olursa fertler de iyi olur. İstisnalar kaideyi bozamaz.”, “Müftü mihenk taşı gibidir, çünkü görevlilerin hak ettiği yerde olmasını düzenleyen amirdir.”, “Müftü lokomotif gibidir, çünkü imamlara liderdir.”, “Müftü güzel bir koku gibidir, çünkü personelinin kucaklar, onlarla iletişim kurarak güzel kokular saçar.”, “Müftü çınar gibidir, çünkü personelinin gölgelendirir.”, “Müftü kardeş gibidir, çünkü daima güler yüzlüdür.”, “Müftü manevi bir komutan gibidir, çünkü milletin manevi rehberlerinin sevk ve idaresini üstlenmiş kişidir.”, “Müftü anne gibidir, çünkü anne şefkatlidir.”, “Müftü çoban gibidir, çünkü sorumlu olduğu personelinin mesuldür.”, “Müftü liderdir. Müftümüz gayet çalışkan, başarılı, her görevlisine aşık bir idareci. Allah kendisinde razı olsun.”, “Müftü içimizden biri gibidir, çünkü her an bizimle beraberdir.”, “Müftü dost gibidir, çünkü hiç kimsenin olmadığı yerde müftümüz vardır.”, “Müftü arı gibidir, çünkü müftümüz çok çalışkandır.”

4. Sonuç ve Öneriler

Şanlıurfa örneğinde din görevlilerinin “Din görevlisi”, “Diyanet İşleri Başkanlığı ve “Müftü” kavramlarına ilişkin metaforların belirlenmesi amacıyla yapılan bu çalışmada, “Din görevlisi” ile ilgili 57; “Diyanet İşleri Başkanlığı” ile ilgili 59 ve “Müftü” ile ilgili de 59 adet metafor tespit edilmiştir. Katılımcıların kendi değerleri, inançları ve felsefe-

lerine göre değişik metaforlar üretebilmeleri nedeniyle farklı metaforlar ortaya çıkmıştır (Koçbeker ve Saban, 2006, 520). Literatürde din görevlilerinin ilgili metaforlara yönelik algılarını tespit etmek için yapılan başka çalışma olmadığı için araştırma sonuçlarında karşılaştırmaya yönelik bir değerlendirme yapılamamıştır.

Katılımcılar tarafından "Din Görevlisi" kavramı ile ilgili olarak en çok üretilen metafor "Güneş" metaforudur. Katılımcılar din görevliliği kavramını daha çok halkı din konusunda aydınlatma ve cemaatine rehberlik yapma özelliğine göre metafor üretmiştir. Diğer metaforlar da dikkate alındığında katılımcıların din görevlisi kavramı ile ilgili ürettiği metaforların, halkı dini yönden aydınlatma, dini rehberlik yapma, topluma dini önderlik yapma ve dini bilgi kaynağı olma hususlarında yoğunlaştığı tespit edilmiştir. Araştırmada din görevliliği ile ilgili olumsuz metaforların sayısının oldukça az olduğu görülmüştür. Bu durum katılımcıların din görevliliği mesleğini benimseyerek yürüttükleri ve bu mesleğin önemini farkında oldukları şeklinde yorumlanabilir.

Din görevlileri tarafından "Diyamet İşleri Başkanlığı" kavramı ile ilgili olarak en çok üretilen metafor "Güneş" metaforudur. Diyanet İşleri Başkanlığı kavramına ilişkin katılımcılar tarafından en çok tercih edilen metaforların dini konularda halkı aydınlatma, rehberlik etme, dini konularda karar ve danışma mercii ve din görevlileri için aile olma ile ilgili metaforlardan oluşturulduğu görülmüştür. Aynı şekilde Diyanet İşleri Başkanlığı ile ilgili olumsuz metaforların sayısı da oldukça azdır. Bu durum katılımcıların kendilerini Diyanet İşleri Başkanlığının bir parçası olarak gördüklerini, kurumsal aidiyet ve kurumlarını din konusunda Türkiye’de ve dünyada referans olarak kabul ettiklerini göstermektedir.

Din görevlileri tarafından "Müftü" kavramı ile ilgili olarak en çok üretilen metafor "Baba" metaforudur. Müftü kavramına ilişkin katılımcılar tarafından en çok tercih edilen metaforların idarecilikle ilgili metaforların ve personele rehberlik etme, yardımcı olma metaforlardan oluşturulduğu görülmüştür. Ayrıca müftü kavramı ile ilgili olumsuz metaforların sayısı da diğer iki kavramda olduğu gibi oldukça azdır. Bu durum katılımcıların müftüyü idareci/lider olarak benimsediklerini göstermektedir. Mevcut müftünün personel tarafından sevilmesi ve takdir edilmesi; müftü ile ilgili daha çok olumlu algı ve sıfatlarla metaforik anlatımların yapılmasında etkili olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Genel olarak bulgular değerlendirildiğinde ise, din görevlilerinin mesleklerine, kurumlarına ve idarecilerine karşı olumlu bir tutuma sahip oldukları söylenebilir. Din görevlilerinin her üç kavram ile ilgili olarak ürettikleri metaforlar incelendiğinde bu üç kavramın dini konularda halkı aydınlatma, rehberlik etme ve bu görevleri hakkıyla ifa etme noktasında yoğunlaştığı görülmektedir.

Din görevlilerinin araştırmaya konu olan kavramlara ilişkin geliştirmiş oldukları metaforlar onların mesleklerine, kurumlarına ve idarecilerine bakış açılarını açıklama ve anlamada önemli veri kaynağı olarak görülebilir. Bu çalışmada elde edilen metaforlar, diğer araştırmacılar için ölçek hazırlamada kaynak olarak yardımcı olabilir. Bu çalışmada din görevlilerinin araştırmaya konu olan kavramlara ilişkin algılarını ortaya çıkarmada veri toplama aracı olarak anket kullanılmıştır. İleriki çalışmalarda daha büyük bir örneklem ile ve görüşme yöntemini de kullanılarak araştırma yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Aydın, İ. H. (2006). Bir Felsefi Metafor Yolda Olmak. VI. Sayı 4. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 6(4), 9-22.
- Aydoğdu, E. (2008). *İlköğretim okullarında öğrenci ve öğretmenlerin sahip oldukları okul algıları ile ideal okul algılarının metaforlar yardımıyla analizi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi).
- Balcı, A. (1999). *Metaphorical images of school: School perceptions of students, teachers and parents from four selected schools (in Ankara)* . Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi (Yayımlanmamış doktora tezi).
- Balcı, A. (2003). Eğitim örgütlerinde yeni bakış açıları. Kuram-Araştırma İlişkisi II. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*(33), 26-61.
- Balcı, A. (2005). *Açıklamalı eğitim yönetimi terimleri Sözlüğü*. Ankara: Tek Ağaç Yayınevi.
- Çelikten, M. (2005). Eğitim sisteminde kullanılan kültür ve öğretmen metaforları. . *XIV. Ulusal Eğitim Bilimleri KongresiXIV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi Bildirileri*. Denizli: Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi.
- Cerit, Y. (2006). Öğrenci, öğretmen ve yöneticilerin okul kavramıyla ilgili metaforlara ilişkin görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6, 669-699.
- Cerit, Y. (2008). Öğrenci, öğretmen ve yöneticilerin müdür kavramı ile ilgili metaforlara ilişkin görüşleri. *Eğitim ve Bilim*(33), 3-13.
- Lakoff, G. J. (1980). *Metaphors we live by*. Chicago: University of Chicago University.
- Saban, A. (2004). Giriş düzeyindeki sınıf öğretmeni adaylarının öğretmen kavramına ilişkin ileri sürdükleri metaforlar. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*(2), 131-155.
- Saban, A. (2011). Prospective computer teachers' mental images about the concepts of school and computer teacher, 11(1), *Educational Science Theory and Practise*, 11(1), 435-446.
- Saban, A. K. (2006). An Investigation of the concept of teacher among prospective teachers through metaphor analysis. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 6(2), 509-522.
- Saban, A., & Koçbeker, B. N. (2006). An Investigation of the concept of teacher among prospective teachers through metaphor analysis. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 6(2), 509-522.
- Şişman, M. (2002). *Eğitimde mükemmellik arayışı etkili okullar*. Ankara: Pegem Akademi.
- TDK. (2009). *Türkçe sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.